

Божидар Петрановић (Шибеник, 18. фебруар 1809 – Венеција, 12. септембар 1874) био је српски правник и историчар.

Родио се у Шибенику 18. фебруара 1809. По завршеној основној школи у Шибенику отац га је одвео 1820. године у Сремске Карловце у гимназију. Након матурирања студирао је филозофију у Грацу, а права у Бечу и Падови, гдје је 1833. промовисан за доктора права (*doctor iuris utriusque*). По повратку у Шибеник био је од 1835. године секретар далматинског епископа Пантелејмона Живковића. Идуће године оженио се Јованком Вујатовић, али из шибеничких матичних књига не видимо да су имали дјеце.

Још за вријеме студија Божидар Петрановић је с одушевљењем прихватио идеје народног препорода. Јужнословенски студенти у Грацу тада су имали дружину под именом *Народна влада*, која је имала свог деспота, свог адмирала и своје министре. Предсједник те владе био је Мојсије Блатић, министар спољних послова Јован Шупљикац (брат каснијег српског војводе Стевана Шупљикца), док је министар финансија био Божидар Петрановић, кога су звали Рочилд. Дружини су припадали и потоњи вођа Илирског покрета, Људевит Гај, хрватски књижевник Димитрије Деметер, затим потоњи мариборски бискуп Антон Сломшек и многи други јужнословенски омладинци. И за вријеме студија у Бечу, он је одржавао присне везе са свим јужнословенским студентима, а у Падови, кули талијанског Ризорђимента, настојао је да што боље упозна покрет и напајао се идејама о ослобођењу и уједињењу сопственог народа.

Пријатељство између Петрановића и Гаја, као и њихове заједничке идеје дошле су до изражаја и остварења последице њиховог повратка у отаџбину. Но док је Гај у Загребу и Хрватској брзо стекао велики број истомишљеника и сарадника, Петрановићу није било лако да тим путем поведе и своје Далматинце. Али он није посустао. Радио је у Гајевој *Даници илирској* и као труба позвао све Јужне Словене на јединство, прије свега на усвајање заједничког језика као најбоље везе између Срба и Хрвата.

Писао је у *Даници* –

Ако је различни верозакон толико дуго времена Далматина источне и западне цркве

растављао, једног од другог оутђивао, њих унапредак треба један свим опћени књижевни језик да међусобно веже.

Петрановић је цео свој живот и рад посветио уздизању народне свијести, народне културе и јединства Срба и Хрвата. Он је већ 1835. године покренуо у Задру ћирилицом штампани лист *Љубитељ просвјештенија*, који ће од идуће године носити и назив *Српски далматински алманах*

, а од 1845. године, па до краја излажења 1873. године

Српско-далматински магазин

. То је био први часопис на народном језику у Далмацији.

Зора далматинска

Анте Кузманића појавиће се тек 1844. године.

1841. године Божидар Петрановић премјештен је за административног чиновника на Вис, па је уређивање Магазина предао дубровачком проти Ђорђу Николајевићу, потоњем митрополиту сарајевском. 1848. године, када се распламсао ослободилачки покрет свих Словена у Хабзбуршкој монархији, Петрановић се налазио на служби у Обровцу. По свему судећи, он је био аутор једног прогласа који је обровачка општина 7. априла 1848. године упутила свим општинама у Далмацији уочи избора далматинских изасланика, а који би требало да иду у Беч да већају о новом уставу. У том прогласу се нарочито истиче да би далматински изасланици требало да се боре за увођење матерњег језика у све јавне уреде. Тада је Божидар Петрановић изабран за посланика у бечком Парламенту. Тамо су му стварали тешкоће неки од далматинских посланика сепаратиста. Када је та група 1848. поднијела Влади једну интерпелацију у којој је тражено да се сачува жељена и потребна засебна администрација Далмације, Петрановић није хтјео да је потпише. О његовом угледу у Бечу свједочи и чињеница да је он био један од главних редактора српско-хрватског текста аустријског законског зборника. Уз превод аустријског Грађанског законика издао је у Бечу 1850. студију *О аустријском грађанском законнику*

и о српском преводу тог законика. По повратку из Беча Петрановић је био савјетник Земаљског суда у Задру, од 1853. године у Котору и, напослијетку, од 1875. године код призивног (апелационог) суда у Задру. Увиђајући потребу за просвећивањем народа у области права и у жељи за стварањем националне правне терминологије, он је од 1851. године почео да издаје лист

Правдоноша

, који је излазио само двије године.

Поред правних наука Божидар Петрановић се бавио историјом, општом и културном. У Новом Саду је 1858. године изашла његова *Историја књижевности поглавитих на свијету народа од најстаријих времена до садашње доби*

, док је у раду Југославенске академије знаности и умјетности објављивао солидне студије из средњевјековне правне историје српског народа и приморских градова. Послије дугих припрема успио је да 1862. године оснује Матицу далматинску, чији је предсједник био све до смрти 1874. године. Матица је поред календара издавала и поучне књижице за народ и створила материјална средства за даљи културни рад. У то вријеме написао је Божидар Петрановић своје значајно дјело

Богомили

. То је први рад у којем су употребљени сви до тада познати домаћи извори, а не само страни, као што су то чинили ранији, па и по неки каснији научници који су се бавили проучавањем средњевјековне босанске цркве.

Божидар Петрановић је био члан Српског ученог друштва у Београду и прави члан Југославенске академије знаности и умјетности у Загребу. Цијенећи његов рад на словенској науци, Русија га је одликовала орденом Свете Ане.

Умро је у Венецији 12. септембра 1874. године, али је сахрањен у Шибенику.

Поред књиге о цркви босанској и Историје књижевности, Божидар Петрановић је написао неколико солидних радова из области наше правне историје. Међу њима се истичу радови – *О освети, мирењу и вражди по негдашњему српско-хрватском правном обичају* (Рад, ЈАЗУ 6, 1869); *О робству. По србским споменицима и штатутима приморских далматинских градова*

(Рад, ЈАЗУ 16, 1871);

Обичаји српског народа у Босни

(Гласник СУД 29, 1871);

О праву наслеђства код Срба на основу правног обичаја и писаних споменика

(Рад ЈАЗУ 23, 1873) и

Српске народне пјесме из Босне и Херцеговине

(Београд, 1876). Био је сарадник у свом

Љубитељу просвјештенија

(Српско-далматински алманах, односно Магазин),

Даници илирској, Српској новини, Српским народним новинама, Огледалу српском и

Зори далматинској

.

У својој студији о Божидару Петрановићу, коју је прочитао као некролог на свечаној сједници Југославенске академије знаности и умјетности, њен тадашњи предсједник др Фрањо Рачки поред осталог је рекао –

Кроз 42 године обрађивао је он непрекинуто, од младости до старости, необрађено поље народне просвејте... Петрановић спада добом и трудом својим у коло ускрситеља и препородитеља новије књижевности наше. Он је заслугами својими свакому њих раван, а вреднији од многих.

Истичући на крају да је Петрановић Србин и одани члан православне цркве, Рачки је додао –

Петрановић се к Српству признавао, чега он није никада прикривао. Али Петрановић није у Српству и Хрватству назирао два противна стожера Словенства, која се по својој нарави замјенито само одбијају; па уколико то доиста бива, држо је да ваља науком и братским споразумом поравнати тежње привидно опречне.

Референце

1. ^ Часопис Епархије далматинске *Крка*, број 13